

Nicolae Tonitza la Durău

Piatra nestemată a Carpaților, legendarul Ceahlău, cunoscut în trecut cu numele Pionul, s-a înscris în tradiție prin multitudinea activităților umane, predilect spirituale. Tradiții care te conduc pînă în timpuri arhaice au determinat comportamente manifestate în cele mai variate forme. În ultimele decenii ale secolului trecut era cunoscut ca loc de pelerinaj ancestral. Obiceiul a fost preluat și de către iubitorii de drumeții montane. Începînd din primăvară și pînă în toamnă cărările de acces au fost frecventate, oferind numeroase surprize atît din punct de vedere al formelor de relief, al vegetației, al faunei cît și al prezențelor solitare a celor care înțelegeau să ducă o viață isihastă.

Considerat ca un munte sfînt, adevărat Athos românesc, Ceahlăul a adăpostit în decursul veacurilor numeroase sihăstria. Amintim prezența în timp a sihăstriei lui Dragoș (sec. XIV—XV); sihăstria Hangului (sec. XIV—XVII); sihăstria Poienile Ceahlăului (sec. XVI—XVIII), sihăstria Ceahlăului (sec. XV—XVIII); sihăstria Cerebuc (1710—1900); sihăstria Răpciuni (sec. XVIII—XIX); sihăstria Sofia (sec. XIV—XIX); sihăstria Casiana (sec. XVII—XVIII); sihăstria Buhalnița (sec. XVI—XIX); sihăstria lui Silvestru (sec. XV—XVI); sihăstria lui Peon (cunoscută și sub numele de mănăstirea Pionul) (sec. XVI—XX); sihăstria Durău (sec. XVII—XX); sihăstria Călugări sau Călugăreni (sec. XV—XIX). Această enumerare a reținut numai cîteva din nucleele de viață isihastă la care s-ar putea alătura alte multe, sugerînd actul de perenitate care a înfruntat timpul și vicisitudinile.

Atunci cînd calamități naturale sau fapte nedemne au dus la distrugerea unor asemenea așezămînte, oameni de bine au contribuit la refacerea lor, pentru ca flacăra acestei vieți spirituale să nu se stingă. Concludentă ni se pare astăzi această viețuire atunci cînd dăm atenție toponimiei locale, care abundă prin definiție ce amintesc viața monahală a cuvioșilor anonimi isihăstri. Pentru cel care pornește astăzi pe cărările Ceahlăului prin „poarta” Durăului, principală cale de acces, surpriza îi este nemărginită atunci cînd, în centrul cochetei stațiuni înfiripată în ultimele decenii, întilnește prezența Mănăstirii Durău, impresionantă prin linia și acuratețea construcțiilor, prin bogăția florală ce caracterizează grădina în anotimpul cald. De fapt, pentru cel care pășește pe valea Schitului la oră de vecenie prezența acestui ansamblu îi este semnalată de sonoritatea toacei și a clopotelor. Este o chemare căreia cu greu nu te poți supune, provocîndu-ți un interes sporit de a fi părtaș la actul sacru ce se oficiază de slujitorii sfîntului lăcaș. În acele momente îți reamintești și de lectura care te-a introdus în atmosfera Ceahlăului.

Printre alte multe ai mai reținut și semnalarea contribuției aici a pictorului Nicolae Tonitza. Ca atare, acum vei avea prilejul de a cunoaște în mod direct și nemijlocit această creație. Înainte de a păși însă în incinta bisericii, un tur de orizont îți oferă prilejul să remarci amplasamentul pe acest picior de plai. Este locul din apropierea izvoarelor pîrului Schit, unde călugări ducînd viață isihastă sînt semnalați încă din secolul al XV-lea. Ulterior, în secolul al XVII-lea prezența călugărițelor a dus la îndepărtarea călugărilor din zona nord-estică a Ceahlăului. La sfîrșitul secolului al XVIII-lea erau circa 100 de maici care duceau o viață izolată în văgăunele din împrejurimi. După 1785 călugărițele s-au transferat în pădurile Văratecului, fapt care l-a determinat, la 1835, pe mitropolitul Veniamin Costache să transforme această sihăstrie în schit de călugări. Construcțiile din lemn au fost strămutate în

satele Dreptu și Largu. În anul 1835 a fost ridicată biserica din zid care a fost pictată în secolul al XX-lea de către Nicolae Tonitza. Sihăstria de la Durău a devenit cu timpul locul de retragere a monahilor din mai sus amintitele schituri care în trecut formaseră o salbă la poalele Ceahlăului, unde se concentra activitatea monahală.

Pășind în incintă, pentru cel inițiat în ceea ce sînt elementele componente ale picturilor pe pereții unei biserici, prezența creației lui Nicolae Tonitza apare ca o noutate, unde erminiile nu s-au mai constituit canoane obligatorii, atît ca subiecte cît și ca tehnică de lucru. De fapt este cazul să facem precizarea referitoare la autorul acestor picturi. În calitatea sa de profesor la Școala de Belle arte din Iași, Nicolae Tonitza a inițiat o activitate utilă pentru studenții pe care îi pregătea ca viitori artiști.

Documentul de arhivă, un semnificativ memoriu olograf, relevă argumentele pe care le avea N. Tonitza în considerație, pășind la această realizare. Ca atare, ceea ce constatăm astăzi ca pictură este o realizare colectivă a studenților, coordonată nemijlocit de artistul și profesorul Nicolae Tonitza. Temele abordate, tușeurile pastelate constituie neta particularitate a acestei picturi. O mențiune! Ora la care ai prilejul să urmărești această pictură relevă particularități determinate de lumina care pătrunde prin ferestrele bisericii. Jocul de umbre și lumini oferă o varietate de imagini. Este deci recomandat ca atunci cînd poposești în stațiunea Durău să revii la ore diferite pentru a constata aceste efecte.

Textul memoriului profesorului Nicolae Tonitza îl considerăm util și pentru anii noștri, oferindu-ne un exemplu de adevărată „practică în producție”, cu efecte multiple în formarea viitorilor artiști.

VIRGILIU Z. TEODORESCU

1935 iulie 24, București. Memoriul lui Nicolae Tonitza către Inspectoratul Artelor privind angajamentul profesorilor și studenților de la Academia de arte frumoase din Iași de a restaura pictura Mănăstirii Durău.

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII, AL
CULTELOR ȘI ARTELOR
Nr. 126298 din 24 iul. 1935
Registratura Generală

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII,
CULTELOR ȘI ARTELOR

Inspectoratul Artelor
Nr. 452
Data 24 iulie 1935

Domnule Ministru,

Academia de Arte Frumoase din Iași a luat inițiativa de a transforma vacanțele — (de obicei) — ale studenților — în vacanțe active, de riguroasă aplicare practică, pe teren.

În acest scop, ne-am chibzuit să facem-cum glăsuiește înțelepciunea poporului — dintr-o lovită două pâlite: să nu lăsăm — atîtea luni pe an — ca mina, ochiul și inteligența tinerilor să vegeteze — (ceea ce ar fi dezastruos pentru viitorul carierei lor) — iar, în al doilea rînd, să utilizăm munca artistică a acestui tineret la realizarea unor opere viabile și de interes obștesc.

Ceea ce nici statul, nici municipiile noastre n-au putut înfăptui în decursul atîtor lungi decenii, ne-am hotărit să înfăptuim noi, micul mănunchi de profesori și studenți ai Academiei

Moldovene; să zugrăvim din bolți pînă în temelie, să restaurăm sau să reparăm toate locașurile de închinăciune ale Țării lui Ștefan cel Sfînt, locașuri care, în marea lor majoritate se află într-o jalnică paragină.

Prima echipă de studenți (riguros selecționată) pleacă în cursul acestei luni — sub conducerea profesorilor de specialitate — la Mănăstirea Durău, care este complet lipsită de pictură.

Ne-am fixat, mai întâi, asupra acestei mănăstiri, agățate pe urcușurile Ceahlăului, pentru că este una din cele mai abandonate și mai sărace — (dar, în același timp, una din cele mai cercetate de turiștii străini) — și mai cu seamă pentru că între zidurile ei mai sălășuiește încă duhul marelui nostru Rege, Ferdinand cel Loial, care, în timp de grea urgie, se retrăgea acolo cu cîțiva viteji căpitani de oaste și sfetnici de credință, ca să ia aprigi hotărîri pentru mîntuirea și izbînda neamului românesc.

Înainte de a păși la lucru, am cerut-potrivit vechii datini — binecuvîntarea I.P.S. Sale Mitropolit Nicodim, care ne-a făgăduit că va urmări munca noastră cu fierbinte dragoste și ne va da tot sprijinul său moral.

Studenții și profesorii Academiei ieșene și-au oferit știința, darul și munca brațelor lor în chip cu totul gratuit pentru greaua și îndelungata campanie de reînviere artistică a tuturor bătrînelor monumente moldovenești.

Materialele vor trebui însă adunate de la oameni de bine și de credință ai acestei țări.

Deocamdată — pentru Durău — o parte din materialele și sculele, imediat necesare, au purces a urca potecile Ceahlăului, datorită sirguinței larg cuprinzătoare a d-lui dr. Paul Gotcu, medic al M.S. Regelui, a părintelui C. Mătasă și a lt. colonelului C. Ionescu, din Piatra Neamț.

Dar mai avem nevoie de foarte multe, încă. Iar oamenii de bună înțelegere, cu dragoste de frumos și de trecutul strălucit al neamului nostru, sînt prea rari în timpurile vitrege de astăzi.

Nădejdea ne stă — neclătinată — în Domnia Voastră. Sprijinul Domniei Voastre, sub orice formă, ne va fi întotdeauna prețios și va însemna mai mult de cît o ajutorare materială. El va fi pentru toți cei ce s-au legat să închine patriei, dezinteresat, munca și curatul lor entuziasm — o inestimabilă pîrghie sufletească.

Orice obol e primit numai la Banca Națională, Piatra Neamț — pentru Mănăstirea Durău. Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

În numele comitetului de inițiativă:

profesor pictor N.N. Tonitza

de la Academia de arte frumoase

București (6)
10, Dr. Leonte
iulie 1935

Domniei Sale Domnului Ministru al cultelor și artelor.

Arh. St. Buc., fond Ministerul Instrucțiunii, Cultelor și Artelor, Inspectoratul Artelor, inv. 318, dosar 80/1935, f. 22—23. Orig. Acest memoriu, integrat în dosarul cu cereri pentru ajutorare, este fără rezoluția ministrului. Menționăm că pe prima filă (actuala filă 22) sînt aplicate două timbre: un timbru fiscal de 8 lei și un timbru pentru aviație de un leu.